

Blauwe Kiekendief. Foto: Johan Krol

Waddenbroedvogels 2005

Naast de eerste wapenfeiten rond het nieuwe reproductiemeetnet voor broedvogels in de Waddenzee (zie elders in dit nummer) werd uiteraard in 2005 ook het voorkomen van broedvogels weer goed in kaart gebracht. Deze inventarisatie vormt een onmisbaar onderdeel binnen de Nederlandse broedvogelmonitoring en wordt tegelijkertijd ook in het Duitse en Deense Waddengebied uitgevoerd. Qua weersomstandigheden was het een rustig broedseizoen. Hoe deden de broedvogels het?

Sterns

Voor het eerst sinds een aantal jaren was er in het broedseizoen geen storm van betekenis. Er spoelden dan ook niet veel nesten of jongen weg dit jaar. Dat betekent echter nog niet dat het broedsucces overall goed was. Op Vlieland, Rottumeroog en -plaat, bijvoorbeeld, lagen de sternkolonies heel dicht bij de hoogwaterlijn en bleek ook een kortduurende harde aanlandige wind voldoende om nesten weg te spoelen. Op Rottumerplaat werd daarbij ook een nieuwe reden voor mislukking vastgesteld. Tijdens een periode met aanlandige wind werden de nesten van Dwergsterns bedekt met een dikke laag algenschuim. Het is aannemelijk dat de vogels hiervan ernstige hinder ondervonden. Het totaal aantal Dwergsterns in het Nederlandse Waddengebied was overigens ongeveer gelijk aan dat van voorgaande jaren, met tegenwoordig de grootste kolonie (87 paar) op de Vliehors.

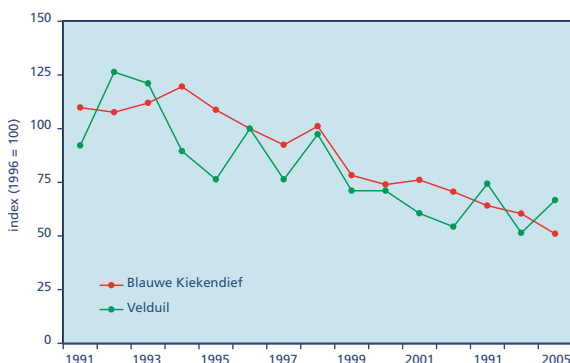
De Grote Stern beleefde een succesjaar. Weliswaar was het aantal in de grootste kolonie, die van Griend, wat kleiner dan het voorgaande jaar (10.560 paren), maar daar staat tegenover dat op tal van onverwachte plaatsen Grote Sterns opdoken: op Texel (90 paren binnendijks, pas half juni beginnend met de eileg!), op de oostpunt van de Boschplaat/Terschelling (1546), op de kwelder bij Hollum op Ameland (c. 130) en op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog (tenminste 30). Op de eerste drie locaties was het broedsucces goed. Spectaculair was het broeden van een paar Lachsterns op Balgzand. Het eerste broedgeval in Nederland sinds 1958! Momenteel broedt de soort in NW-Europa alleen nog aan de Elbemonding, in de Waddenzee op de grens van Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein (Duitsland). De broedvogels van Balgzand ondernamen één of meer broedpogingen, maar broedsucces bleef uit. Een incidenteel geval, of het begin van een structurele vestiging?

schoorvoetend in aantal toenemen. De aantallen van Kokmeeuw, Stormmeeuw, Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw waren vergelijkbaar met die van het jaar ervoor. Zeker plaatselijk, zoals op Texel, neemt de Kleine Mantelmeeuw nog in aantal toe. Het broedresultaat van Stormmeeuw en Zilvermeeuw is al een aantal jaren zeer laag en op termijn zou dat tot een (verdere) aantalsreductie kunnen leiden. In 2006 start het NIOZ (Kees Camphuysen) met vergelijkend onderzoek naar voedsel, fourageergebieden en broedsucces bij Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw op Texel.

Zeldzame soorten

De overige kolonievogels Aalscholver, Kleine Zilverreiger en Lepelaars deden het ook in 2005 goed. Van de eerste soort was er nieuwe, nog kleine vestiging in De Geul op Texel. De Kleine Zilverreiger lijkt vaste voet onder de voeten te krijgen: liefst 10 paar werden vastgesteld in twee 'kolonietjes' op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog. Het zijn waarschijnlijk deze vogels die in het broedseizoen ook op de Groningse kwelders werden gezien. Op Texel werd een record-aantal Lepelaars vastgesteld (326 paren), waarvan de meeste in De Geul op het zuidelijk deel van het eiland. Deze dieren zoeken hun voedsel grotendeels in de poldersloten van Noord-Holland.

Het broedseizoen 2005 was het 'Jaar van de Tapuit'. Het aantal zekere broedparen op de Waddeneilanden lag rond de 110. Een aantal dat begin jaren negentig alleen al op Texel werd gevonden! Bijzondere soorten waren Kleinst Waterhoen (mogelijk broedend op Vlieland), Roodmus en Grauwe Klauwier (ook op Vlieland). De laatste jaren worden nog wel eens late doortrekkers, die soms paarsgewijs blijven hangen, als territoriaal paar gemeld, maar ditmaal ging het om een zeker broedgeval: er zijn pas uitgevlogen jongen gezien.

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van broedende Blauwe Kiekendieven en Velduilen in het Waddengebied in 1991-2005 (uitgedrukt als index, basisjaar 1996).

Meeuwen

Onder de meeuwen blijven Zwartkopmeeuw en Grote Mantelmeeuw zeldzaamheden in het Waddengebied, hoewel beide soorten

Roofvogels nader bekeken

Sinds 2004 wordt op Texel onderzoek gedaan naar voedsel en reproductie van Blauwe Kiekendief en Velduil. Beide soorten doen

'Waddenzeespecialisten' bij de telexperimenten op Texel in juni 2005. Van links naar rechts: Jürgen Ludwig, Stefan Schrader, Peter de Boer, Bernd Hälterlein, Kees Koffijberg, Bernd Oltmanns, Dietrich Frank, Thomas Grünkorn, Norbert Kempf, Lieuwe Dijkse & Petra Potel (foto Stefan Wolf).

het op Texel naar verhouding goed, maar nemen af op de andere eilanden. Ringmeldingen wijzen op een hoge mate van plaatstrouw, maar om meer inzicht te krijgen in eventuele verplaatsingen tussen de eilanden en recrutering van nieuwe broedvogels is in 2005 een kleurringproject gestart (zie ook SOVON-Nieuws 18 (4): 5). Alleen op Terschelling nam het aantal Blauwe Kiekendieven in 2005 nog iets verder af. Op de andere eilanden was de populatie vrijwel gelijk aan die in 2004. Het broedsucces was iets beter, terwijl het aandeel muizen (vooral woelmuisen) in de prooien hoger was. De iets toegenomen konijnenstand werd in de prooien niet teruggevonden, ook niet op het woelmuisarme (alleen rosse woelmuis) Terschelling. Het totaal op de eilanden lag dit jaar op 49 paren (lees: territoriale vrouwtjes). Het aantal Bruine Kiekendieven daarentegen, lijkt na jaren van groei nu af te nemen. Op Ameland gaat het om een reductie van 38% ten opzichte van het topjaar 2001. Is de

spoeling in prooien voor roofvogels dunner geworden nu ook Buizerd en Havik zich op de meeste eilanden gevestigd hebben?

Met een kennelijk iets hogere muizenstand was ook het aantal Veldmuizen wat toegenomen, op Texel van 6 naar 10 paren, waarvan 9 succesvol. Hoewel er op Vlieland dit jaar geen Blauwe Kiekendieven meer broedden werden wel 2 paar Veldmuizen gevonden. Op Schiermonnikoog, met Ameland het enige eiland waar veldmuizen voorkomen, broedden 4 paar. Het totaal op de eilanden kwam daarmee uit op c. 27 paren. Hier en daar werden ook weer rondzwervende, soms zelfs territoriaal gedrag (Rottumerplaat) vertonende Veldmuizen gezien. Saillant detail: op Texel en Schier werden 3 Veldmuizen (1 adult en 2 grote pullen) teruggevonden in nesten van Bruine Kiekendieven.

Internationale kartering 2006

Voor de vierde maal wordt in het broedseizoen van 2006 een totale inventarisatie van alle karakteristieke Waddensoorten tussen Den Helder en Esbjerg uitgevoerd. Eerdere tellingen vonden plaats in 1991, 1996 en 2001. Het betekent dat, naast de steekproefgebieden en de kolonievogels, nu alle karakteristieke soorten in het gehele gebied worden geïnventariseerd. De organisatie van het veldwerk is inmiddels vrijwel rond, en uit een overleg in februari bleek dat ook de Duitsers en de Denen in de startblokken staan. Nu maar hopen dat Vogelgriep geen roet in het eten gooit... Met continuering van het reproductie-meetnet en verder lopend onderzoek aan Tapuit en Blauwe Kiekendief kunnen we dit jaar weer een stroom aan gegevens verwachten. Voor bescherming van het Waddengebied harde noodzaak!

Bedankt!

Rest mij eenieder die heeft meegewerkt in 2005 hartelijk te bedanken voor de vaak al jarenlange inzet. En voor de totstandkoming van dit overzicht in het bijzonder: Hille van Dijk, Ricus Engelman, Johan Krol, Date Lutterop, Hans Roersma, Giel Witte, Jan Zijp en Carl Zuhorn.

Lieuwe Dijkse

De broedvogelinventarisaties in de Waddenzee zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring en worden internationaal gecoördineerd in het kader van TMAP: het trilaterale monitoringprogramma van Nederland, Duitsland en Denemarken.

Quality assured?!

Vogeltellers maken telfouten, dat is algemeen bekend. Voor monitoring hoeft dat op zich geen groot probleem te zijn, indien gebieden jaar in jaar uit door dezelfde waarnemer worden geteld, waarbij jaarlijks min of meer dezelfde fouten worden gemaakt (al neemt natuurlijk de ervaring van de waarnemer toe!). Dat neemt niet weg dat altijd moet worden gestreefd naar verbetering. De aard en grootte van telfouten in de Waddenzee is al enkele jaren onderwerp van studie in de zogenaamde 'Quality Assurance Meetings'. Achter deze term gaan experimenten schuil met telmethodieken en uitwisseling van telervaringen van een aantal Waddenzee-broedvogeltellers, dit alles in het kader van het TMAP. Van de tot dusverre uitgevoerde experimenten is een verslag verschenen in de Wadden Sea Newsletter Nr 2 van 2003 (beschikbaar via www.waddensea-secretariat.org).

In 2005 was het gezelschap te gast op Texel, met speciale aandacht voor het tellen van middelgrote kolonies van Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw. Uit de daar uitgevoerde tellingen bleek opnieuw hoe lastig het is om de aantallen meeuwen in de kolonie te bepalen en de verhouding Zilvermeeuw/Kleine Mantelmeeuw in te schatten. Variatie was er zowel bij het aantal getelde nesten t.o.v. het geschatte aantal aanwezige paren (eenmaal werd slechts 80% van de nesten gevonden, eenmaal waren beide opgaven vrijwel gelijk) als bij de tellingen van het totaal aantal vogels in de kolonie. De laatste weken soms 50% af van het gemiddelde van alle individuele schattingen.

Op zich is dat geen nieuwe informatie; vergelijkbare resultaten werden ook bij eerdere experimenten gevonden en zijn ook eerder bij bijv. hoogwatertellingen vastgesteld. Een belangrijke conclusie is echter wel dat je altijd bedacht moet zijn op telfouten. Ga vooral zorgvuldig te werk bij grote vogelconcentraties, en probeer grotere kolonies zo mogelijk met meer mensen te tellen. Ben je alleen: tel enkele malen en neem het gemiddelde. Het tellen van nesten lijkt soms een forse onderschatting van het aantal geslachtsrijpe meeuwen op te leveren, maar indien al jarenlang op die wijze wordt geteld, is het van belang dezelfde methode te handhaven! Verandering van methode zou immers tot een 'trendbreuk' leiden. Een uitgebreider verslag met resultaten van de Texel-bijeenkomst verschijnt later dit voorjaar.

Vogelgriep

Sinds de uitbraak van vogelgriep rond het Duitse Oostzee-eiland Rügen is vogelgriep opnieuw volop in het nieuws. De berichtgeving is vaak chaotisch en geruchten zijn nauwelijks van feiten te onderscheiden. Ook is het nog niet in alle gevallen opgehelderd hoe het griepvirus zich verspreidt.

Vast staat in ieder geval dat bij het tellen van watervogels en het inventariseren van broedvogels er op dit moment (eind februari) geen enkele belemmering is. Dat gaat wellicht veranderen als vogelgriep in Nederland uitbreekt en mogelijk gebieden voor publiek worden gesloten. Houd daarom www.sovon.nl in de gaten voor actuele informatie. Ringers kunnen zich via www.vogeltrekstation.nl op de hoogte houden van de aanbevelingen van het Vogeltrekstation met betrekking tot het ringen van vogels. Wanneer u tijdens het veldwerk dode of zieke vogels tegenkomt, met name zwanen en andere watervogels, raak deze vogels dan niet aan. Maak melding van de vondst op www.sovon.nl: monitoring dode vogels. Bij zeer urgente en verdachte gevallen kunt u direct bellen met de algemene inspectie dienst (AID) op 045-5466230 of het Dutch Wildlife Health Center (DWHC) op 010- 4088066.